

Középkori interregnumok nemzetközi összehasonlításban

Interregna im mittelalterlichen Europa. Konkurrierende Kräfte in politischen Zwischenräumen. Hrsg. von Norbert Kersken – Stefan Tebruck. Herder-Institut für historische Ostmitteleuropaforschung, Marburg, 2020. 291 oldal

Az *Interregnumok a középkori Európában. Konkuráló erők a politikai hézagokban* című kötet egy 2016 novemberében a marburgi Herder-Institut für historische Ostmitteleuropaforschung szervezésében – közel azonos címmel¹ – megrendezett konferencián elhangzott előadásokon alapul, kiegészítve azt néhány további tanulmánnyal. Ahogyan a cím is mutatja, a kötetben olvasható írások egy speciális fogalom, a középkori interregnumok kérdésköre fűzi egybe.

A kötet céljait a szerkesztők, Norbert Kersken és Stefan Tebruck bevezetője (*Interregna im mittelalterlichen Europa (11–15. Jahrhundert). Konkurrierende Kräfte in politischen Zwischenräumen*) fejt ki, e szerint az 1245 és 1273 közötti ún. nagy német *interregnum* történeti kontextusba helyezését kívánták végrehajtani. Kérdésfeltevésük egyebek mellett arra irányult, hogy a középkorkutatás *interregnum*-interpretációi mely területeken ragadhatók meg leginkább. A korábbiakhoz hasonlóan birodalmak dezintegrációjaként vagy inkább a királyi és fejedelmi hatalom újraformálásának az időszakaként kell-e ezekre tekinteniünk? A szerkesztők fontosnak tartották azt is kiemelni, hogy maga a fogalom is csak egyes területekkel (például Ausztria, Magyarország vagy Lengyelország) és speciális időszakokkal kapcsolatban jelenik meg a történettudo-

mányban. Mindezek alapján szisztematikusan és európai kontextusba helyezett összehasonlító vizsgálat végrehajtását tűzték ki célul, amely révén az *interregnum* és az uralom, az államiság, az ország és dinasztiaiak összefüggéseivel kapcsolatos alapvető kérdésekre nyerhetők pontosabb válaszok.

A téma a szerkesztők szerint három szinten ragadható meg: vizsgálat alá kell vonni dinasztiai belüli váltásokat, új dinasztiai hatalomra kerülését és egyházi méltóságviselők halála után kialakult helyzeteket is. Kiemelt figyelmet érdemel továbbá egyebek mellett a nők szerepe, amely elsősorban, de nem kizárólag a nőági öröklés kérdéseinek keretében vizsgálható, mindenképp legitímáló szerepük elemzése által.

A szerkesztők természetesen nem kizárólag elméleti fejtegetésekbe bocsátkoznak, számos példát említenek a 13. és 14. századból, az oldalági öröklés mellett (Portugálián és Aragónián kívül például az Oszmán Birodalmat, illetve a Mátvás halála utáni helyzetet) olyanokat is, amikor teljesen új család szerzi meg a hatalmat, mint például Pomeránia vagy Skócia esetében, de emlékeztetnek a kifejezetten különleges dán helyzetre is, ahol 1332 és 1340 között egy hitelválság nyomán jött létre „interregnum”. Figyelemre méltó, hogy nem kizárólag a világi szférára fókuszálnak, az egyház is területekre kerül. Ott ugyan konkrétan meghatározott választótésületek és eljárásmodok szolgálták az öröklés minél gördülékenyebb lebonyolítását, de ez nem ment mindig problémák nélkül, amint azt legjobban a pápai *sedis vacantiák* jelzik. Természetesen nem a példák felsorolása adja a vállalkozás *novumát*, hanem a struk-

¹ *Interregna im mittelalterlichen Europa (11–14. Jahrhundert). Konkurrierende Kräfte in politischen Zwischenräumen.* <https://www.herder-institut.de/fileadmin/>

[user_upload/pdf/Aktuelles/tagungen/Programm_Tagung_Interregna_2016.pdf](https://www.herder-institut.de/fileadmin/user_upload/pdf/Aktuelles/tagungen/Programm_Tagung_Interregna_2016.pdf) (letöltés: 2020. nov. 16.)

turális elemzés, az összehasonlító módszer alkalmazása. A szerzők ugyanis elemzéseikben egységesen a következő szempontokat vizsgálták: az idő, a szereplők és eljárásmodjajuk, a retrospektív értelmezések és a hosszú távú hatások. Szereplők alatt nemcsak az uralkodókat és közvetlen környezetük hatalmasait értették, de a nők (özvegyek és árva), a főpapok és a nemesi családok tagjai, illetve az ő tevékenységük is a vizsgálat tárgyát képezte. Az eljárásmodok körébe a politikai tárgyalások, a szerződéses és szövetségek, a házasságkötések, illetve a katonai beavatkozás tartoznak. Fontos vizsgálati szempont továbbá az is, hogy egy dinasztia utolsó férfi tagja reagált-e a kialakulóban lévő helyzetre, tudniillik a férfi örökös hiányára, és ha igen, hogyan. A vizsgálatok annak kiderítését is célozták, hogy a dinasztiaaváltás a politikai struktúrákat is megváltoztatta-e, illetve megnőtt-e egyes csoportok jelentősége a váltás nyomán. Hogyan értelmezték és dolgozták fel az eseményeket a kortársak, illetve az hogyan jelent meg a későbbi elbeszélő forrásokban? Hozzájárult-e a dinasztiaaváltás bizonyos összetartozástudat kialakulásához? Hatottak-e esetleg az egyházi szabályozások az egyes interregnumok megoldására? Természetesen sem a szerkesztők, sem az egyes szerzők nem ígérték, hogy minden tanulmány minden egyes kérdésére igyekezniük választ találni, ez már csak az eltérő kiindulópontok miatt sem lenne lehetséges. Az azonban kétségtelen, hogy azok együtt és egyesével is segíthetik a további összehasonlító kutatásokat.

A kötet első tanulmányában Thomas Zotz (*Interregna im mittelalterlichen Europa. Zur Einführung*) mintegy második bevezetesként a szerkesztők által felvázolt aspektusok (szereplők, gyakorlat, értelmezések) közül az utóbbira koncentrálna, és több esetben keresztül mutatja be az *interregnum* időszakainak értelmezéseit középkori forrásokban. A szerző a 12–13. századi császárságból hoz példákat, amelyek esetében a már megtörtént vagy várható örökös nélküli elhalás kortárs értelmezéseit követhetjük

nyomon. Figyelemre méltó ebből a szempontból, hogy maga az *interregnum* kifejezés már a német fejedelmek IV. Konrád 1237. évi megválasztásával kapcsolatos dekretumában is megjelenik. Különösen érdekesek lehetnek azok az esetek, amikor egy uralkodó keresztes hadjáratra indulása előtt rendelkezett halála esetére az öröklést illetően, ahogyan vizsgálni kell a régensek tevékenységének kérdéskörét is. Fontos azonban azt is hangsúlyozni, hogy egy dinasztiaaváltás nem kizárólag megoldandó problémát jelentett, voltak olyan szereplők, akik ki tudták használni a kialakult helyzeteket pozíciójuk megerősítésére.

Ingrid Würth írását (*Das Königtum Wilhelms im sogennanten „Interregnum“ [1247–1256]*) az *interregnum* kifejezésnek az 1250 és 1273 közötti időszakra vonatkozóan a történetírásban található első előfordulásával kezdi. Sigismund Meisterlin 15. századi *Chronica Nieronbergensis*-ében a II. Frigyes halálától Habsburg Rudolf megválasztásáig terjedő időszakkal kapcsolatban jelenik meg a fogalom, Würth azonban hangsúlyozza, hogy ez pusztán utólagos értelmezés, a kortársak számára nem volt szokatlan a helyzet, ahhoz csak később társult negatív él, ami azután a királyi hatalom kríziseként és bukásaként értelmeződött. A szerző ebből a szempontból veszi górcső alá Holland Vilmos királyságát, méghozzá elsőként kifejezetten a kortárs történetírók értelmezései alapján. Ez különösen érdekessé teszi az elemzést, lévén betekintést nyerhetünk olyan nézőpontokba, amelyek nem viselik magukon a későbbi események terhet. Würth az így kapott, meglehetősen pozitív és egyáltalán nem egy gyenge királyi hatalomról szóló képet a korszak okleveles forrásaival is összevetette, amelyek az új király diplomáinak címzettjei, az esetleges pecsételők, illetve az érintett ügyek elemzése révén segíthetnek a kép további tisztázásában. Figyelemre méltó a Vilmos tervezett házasságaival kapcsolatos tevékenység, ahogyan a birodalmi egyház támogatásának a szerepe is. Kérdés ugyanakkor, hogy a kortársak Vil-

mosra nézve általános pozitív véleménye miképp fordult át a későbbiekben, hogyan lett belőle az *interregnum* gyengekezü uralkodója. A frízek elleni hadjárat során elszenvedett korai és nyomorúságos halála egyike lehet az okoknak, illetve az is szerepet játszhatott, hogy Habsburg Rudolf szempontjából II. Frigvest követő elődei mintegy nem is léteztek, aminek folytán a történetírók sem fordítottak Vilmosra túl nagy figyelmet.

Roman Zehetmayer munkája (*Das sogenannte österreichische Interregnum: Von den Babenbergern zu den Habsburgern*) egy az osztrák történelem legkutatottabb témái közé tartozó és a magyar történelemben is nagy jelentőségű, részleteiben is ismertnek gondolt helyzetet, a Babenberg család kihalása utáni ausztriai *interregnumot* elemzi és mutatja be. A magyar érintettség miatt is – de messze nem kizárólag ezért – érdekes tanulmány struktúrájában is a kötet szerkesztői által meghatározott sémákat követi, azaz az eseménytörténet után először a szereplőket, majd a politikai praktikákat, a Babenbergeket kihalásának eshetőségére vonatkozó előzetes terveket, a politikai struktúraváltást, illetve az *interregnum* történetírásbeli értelmezését, értékelését vette górcső alá. Különösen érdekes ebből a szempontból például az Ottokár-kép 1300 utáni átértelmeződése. A modern kutatás szempontjából Zehetmayer arra is felhívja a figyelmet, hogy az utóbbi időben megváltozott, mely időszakot tekintik *interregnum*-nak: korábban a Habsburg Rudolf uralomra jutása előttit, most már csak 1246 és 1251 közöttit, amely Ottokár hatalomra jutásával zárult. A tanulmány ehhez mérten alapvetően erre az időszakra koncentrálnak, de az utána levőt is érinti.

Mario Müller írása (*Die Rolle markgräflicher Witwen und Töchter während der brandenburgischen Herrschervakanz in den Jahren von 1319 bis 1323*) a 14. század eleji Brandenburgba vezeti el az olvasót, ahol a Waldemar örgróf halálát követő, 1319 és 1323 közötti – a szerző megfogalmazása szerint – *hatalmi vakancia* idején az uralkodó-

váltások egyik sajátos aspektusát vizsgálja: a nők, özvegyek és lányok eseményekben játszott szerepét. Az Askani család által folytatott expanziós politika hatására 1319-ben szinte minden szomszéd benyújtotta igényét az úr nélkül maradt területre. Voltak ugyan más ágai a családnak, de a szász hűbérjog szerint csak a hűbérképes fiúk örökölhettek – nemcsak a nők, de az oldalági családtagok is ki voltak abból zárva. Mindazonáltal három özvegy, Bajorországi Ágnes, II. Henrik, az utolsó a hatalomra igényt tartó Askani örgróf anyja, Brandenburgi Ágnes, Waldemar özvegye, valamint az 1308-ban meghalt Herman örgróf özvegye, (Habsburg) Ausztriai Anna fontos szerepet játszott az események alakulásában, illetve alakításában, ha céljuk nem is a vakancia feloldása, hanem saját és gyermekeik jogainak biztosítása volt. Müller ezt, illetve a hozzájuk kapcsolható férfi szereplőket, például a szomszédos örgrófok és fejedelmek tevékenységét elemzi, rámutatva ennek a megközelítésmódnak a felhasználhatóságára hasonló esetekben.

A kötet egyik szerkesztője, Norbert Kersken tanulmányában (*Pommerellen nach dem Ende der Samboriden: zwischen Brandenburg, Polen und dem Ordensstaat*) egy olyan területre koncentrálnak, amely a német és a lengyel érdekszféra határán helyezkedett el. Német neve, a *Pommerellen* csak a 17. századtól volt használatos, lengyelül a Pomerániához adott különböző jelzők (gdański, keleti) révén különítik el a terület többi részétől. Pomeránia alapvetően a lengyel érdekszférába tartozott a 11. század elejétől; a 12. század közepétől, I. Sobiesławtól kezdve azonban a Samboridák, avagy Sobiesławidák uralma alatt állt. A tanulmány a család utolsó férfi tagjának, II. Mściwojnak (II. Mestwin) 1294. évi halála és 1308, a területnek a Német Lovagrend kezére jutása közötti időszakot vizsgálja. Kérdésfeltevése arra irányul, hogy az egész időszak *interregnum*-ként értelmezhető-e, vagy csak egy bizonyos része. Ehhez Pomeránia belső helyzetét, a situáció kezelésében részt vevő politikai erőket, valamint a külső hatalmokat, a len-

gyel fejedelmeket és a királyokat, a brandenburgi örgrófokat, a – Samboridákkal rokonságban álló – rügeni fejedelmeket és a német lovagrendet is beemelte az elemzésbe. Kersken mindazonáltal, hűen az általa is lefektetett vizsgálódási szempontokhoz, az utódlás szabályozásával kapcsolatos gyakorlatokat (találkozók, szerződések, házassági politika és harci események) is elemzi, amelyek már II. Mściwoj életében szerepet játszottak. A vizsgálódás alapját okleveles források mellett kortárs elbeszélések, illetve Jan Długosz 15. század közepén írt krónikája alkotja.

A brnói egyetem professzora, Martin Wihoda írása (*Dynastiewechsel in Böhmen: Zwischen den althergebrachten Gewohnheiten und einem neuen Anfang*) az előzőekhez hasonlóan a 14. század elejére kalauzolja el az olvasót, ezúttal a cseh királyságban bekövetkezett dinasztia váltás körülményeit helyezve a vizsgálódás fókuszába. III. Vencel 1306-os olomouci meggyilkolása után a nemesi választójog kérdése került a középpontba. Két jelölt lépett fel, Henrik tiroli herceg, aki felesége, Anna, II. Vencel lánya révén tartott igényt a trónra, valamint Habsburg Rudolf, Albert német király fia. Egy Luxemburgi János király idején írt munka, Zittai Péter *Königsali Krónikája* szerint különböző császári privilégiumokra visszamenően egyedül a női öröklés miatt döntöttek a cseh nemesek Henrik javára. Mindazonáltal a német király, Albert eljárása is a felé terelhette őket, aki szabad birodalmi hűbérnek nyilvánította a cseh koronát, amit fia és annak örökösei részére adott át. A hatalmat így ténylegesen megszerző Rudolf 1307-es halála azonban új helyzetet teremtett, s ez az év, Henrik trónra emelése, illetve 1310, Luxemburgi János hatalomra kerülése a cseh nemesség választáshoz való jogának győzelmét jelentette.

Gisela Naegle írása (*Vom kurzen Interregnum zum langen Krieg [Frankreich 1316–1453]*) jól ismert, de *interregnum*ként ritkán felmerülő témára koncentrálna: az 1316-tal, X. Lajos francia király halálával, egy rövid *interregnum*mal kezdődő, a százéves

háborúban kicsúcsosodó konfliktust elemzi. Felmerül ugyanakkor a kérdés, beszélhetünk-e egyáltalán *interregnum*ról a középkori francia történelem esetében. A francia középkorkutatás alapvetően nemleges válasszal szolgál, így Naegle kitér a francia *interregnum*-terminológia kérdéseire is. Megállapítása szerint a X. Lajos halálát követő öt hónapos, I. János megszületéséig tartó időszak egyes munkákban ugyan *interregnum*-ként szerepel, azonban ez nem általánosan elterjedt. A vizsgálódás szempontjából tényleges jelentőséggel az bírt, hogy 1328-ban dinasztia váltás történt, egy mellékág, a Valois-k kerültek a francia trónra, amit a kortársak is egyértelműen törésként értelmeztek. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a százéves háború során az angol királyok trónigénye miatt a francia udvari történetírás éppen a trónöröklés problémamentességét és a fennálló kontinuitást hangsúlyozta. Naegle a VI. Károly 1422. évi halála utáni helyzetet is elemzi, amikor is fia, VII. Károly megkoronázására a háborús helyzet miatt 1429-ig kellett várni. Emellett a szerző a vizsgált korszak elejére vonatkozóan a házasságtörések és ahhoz kapcsolódóan az illegitim származásra vonatkozó vádak többször felbukkanó motívumát, valamint a száli jog 1316/1317-es és 1328-at követő értelmezését is vizsgálódása tárgyává tette.

Julia Burkhardt tanulmánya (*Regno Ungarie sede vacante: Ungarn zwischen Arpaden und Anjou [1301–1308]*) kifejezetten érdekes lehet a magyar olvasó számára, hiszen a magyar történelem fontos epizódjáról olvashatunk egy kiváló német középkorász tollából. Burkhardt munkája már csak azért is figyelemre méltó, mivel a magyar középkorkutatás – idegen nyelven is hozzáférhető – legújabb eredményeire alapozva ad alapos képet a 13. század végi, 14. századi Magyar Királyságról. Ezen túl azonban a megközelítésmódot is ki kell emelni: a kötet céljaihoz illeszkedve és a többi íráshoz hasonlóan ugyanis messze túlmegegy az események pusztá rögzítésén. A magyar *interregnum*ot, vagyis inkább, ahogy Engel Pál szavaival élve

a szerző is hivatkozott rá, a *túl sok király időszakát* olyan kérdések alapján elemzi, mint a hatalom birtoklásának kontinuitása és a kortársak dinasztia váltásra vonatkozó értelmezései. Burkhardt arra keresi a választ, hogy hézagként, átmeneti időszakként tekintettek-e a kortársak a változásra, illetve az események hatására változtak-e a birodalommal, koronával és királyi hatalommal kapcsolatos koncepciók. A szerző mindezt először az 1290 és 1301 közötti időszakra vonatkozóan veszi vizsgálat alá, amit az 1301 és 1308 közötti trónharcok, végezetül az 1308 és 1323 közé helyezett Anjou konszolidáció elemzése követ.

Andrzej Marzec (*Unter der Herrschaft des abwesenden Königs. Das Königreich Polen 1370–1382*) ugyancsak egy magyar vonatkozású és az *interregnum* kérdésköréhez leginkább áttételesen kapcsolódó témát dolgozott fel, a Nagy Kázmér halálát követő lengyelországi Anjou uralom által teremtett helyzetet. Ahogyan a cím is mutatja, üresedről nem, legfeljebb a távollevő király uralmáról beszélhetünk, ugyanis a magyar király, bár néhány nappal elődje halála után már megkoronázták, nem sokat időzött ezután új királyságában. Marzec ismerteti a lépéseket, amelyek elvezettek Nagy, illetve, ahogyan a lengyel emlékezetben él, „Magyar” Lajos lengyel trónra vonatkozó jogának az elismeréséhez. A tanulmány nagyobb része azonban Lajos *uralmának* eseményeire koncentrál, illetve arra, hogy a kortársak hogyan értelmezték a király távollétét, valamint egyes intézkedéseit. Amennyiben ezzel kapcsolatban némi kritikával lehet élni a kiváló lengyel történész munkájával szemben, meg kell jegyeznünk, hogy a több esetben hivatkozott kortárs krónikás, III. Kázmér volt alkancellárja, Czarnkowi János esetében elmaradt a munka tendenciózusságára, Lajos-

ellenességére való utalás. Ehhez kapcsolódóan ugyancsak meg kell jegyezni, hogy bár Marzec a lengyel szakirodalom teljességét felvonultatja hivatkozásaiban, a vonatkozó magyar művek, jelesül Bagi Dániel munkái hiányoznak, holott a pécsi történész az említett Czarnkowi Jánossal és a kassai privilégiumokkal kapcsolatban is fontos részletekkel pontosította a korábban uralkodó nézeteit.²

Paul Srodecki tanulmánya (*Die adeligen Königsmacher. Das polnische Interregnum 1444–1447 und die Erneuerung der Union mit dem Großfürstentum Litauen*) maradván a Lengyel Királyságban egy olyan, közel hat évtizeddel későbbi szituációt elemez, amelynek ugyancsak van magyar vonatkozása. A lengyel trónon III., magyar királyként I. Ulászló (Władysław III Warneńczyk) a várnai csatában elszenvedett halála után ugyanis a lengyel királyságban hároméves trónüresedés következett, egészen addig, amíg IV. Kázmér litván nagyfejedelem, az elhunyt király öccse el nem foglalta a trónt, ezzel megújítva a lengyel–litván perszónáuniót. Srodecki munkájának fókuszában a lengyel nemesség gyűlésének, a szlachtának az eljárás módzatai, elsősorban a Kázmérral folytatott tárgyalásai állnak. Elsőként az 1445-ös sieradzi választást elemzi, ahol, mivel az Ulászló haláláról szóló híreket még nem tekintették bizonyosnak, csak egy előzetes döntés született Kázmér javára. A várható öröklésre tekintettel ki kellett dolgozni a két ország egymáshoz fűződő kapcsolatának részleteit. Kázmér azonban nem fogadta el a felkérést, az őt meggyőzni igyekvő újabb követség is hasonló eredménnyel járt, majd az ismételt felkérések is elutasításra találtak. Srodecki az ebben a helyzetben felmerült alternatív jelöltek (Brandenburgi II. Frigyes és a mazóviai fejedelem, IV. Boleszló) bemuta-

² Bagi Dániel: *Haraggal és elfogultsággal? Czarnkowi János krónikája Nagy Lajos krakkói uralmáról*. In: Bárányi Attila – Dreska Gábor – Szóvák Kornél (szerk.): *Arcana tabularii: tanulmányok Solymosi László tisztele-*

tére, 2. kötet. Debrecen–Budapest, 2014. 655–670.; Bagi Dániel: *Az Anjouk Krakkóban: Nagy Lajos lengyelországi uralmának belpolitikai kérdései*. Pécs, 2014.

tása után a végleges lengyel–litván egyeztetéseket és az ekkor létrejött breszti egyezmény határozatait elemzi, amelyek végül elvezettek Kázmér koronázásához. A szerző felhívja a figyelmet az epizódnak a lengyel nemesség és a szlachta jogfelfogására gyakorolt hatására is, amely végül a 15. század elején a *Nihil novi* törvényben csúcsonyosodott ki.

Andreas Fischer írása (*Ecclesia acephala, Patrimonium ohne Papst. Die Vakanz der Apostolischen Stuhls im 13. und 14. Jahrhundert*) a kötet tulajdonképpeni második részét nyitja, amellyel a világi uralkodások területéről áttérünk az egyházi *sedis vacantiák* kérdéskörére. A pápai székiüresedések elismert kutatója tanulmányában a 13. és 14. századi eseteket veszi górcső alá, amelyeket a kötet által meghatározott aspektusok, egyebek mellett a kardinálisok változó szerepe és jelentősége, az általuk gyakorolt eljárás módok, az esetlegesen ellenük alkalmazott erőszak, a római nép és nemesség beavatkozásai, a pápaválasztás különböző szabályozásai, azaz az egyházi jogi vonatkozások és azok gyakorlati megvalósítása, valamint a kortársak értékelése mentén elemez. Fischer mindemellett azt is vizsgálja, hogy a 13–14. századi üresedések – 1241 és 1316 között összesen tizenkét év – milyen hatással voltak az Apostoli Szék egyházi és világi hatalmára, elismertségére.

A pápaság és a prelátusok esetében lényegi különbség a világi uralkodókkal összehasonlítva az, hogy az utódlás kérdése alapvetően szabályozott, a választás, majd a felkenés és koronázás a két esemény, amely alapvetően meghatározza a *sedis vacantia* hosszát. Természetesen más faktorok is szerepet játszhattak, amennyiben például egy nem jelenlévő személyt választottak meg, az utazás jelentősen megnövelhette a beiktatásig eltelt időt. Hasonló hátráltató tényező lehetett az is, amikor a jelöltet pápává koronázása előtt még püspökké kellett szentelni. Fischer tanulmánya alapján a vizsgálódás szempontjából – az *interregnum* kortárs értelmezése – kiemelhető azon gyakorlat is, mely szerint a meghalt pápa pecsétjét össze-

törték, és a következő beiktatásáig az ún. *bullá dimidiálva*, egy egyik oldalán Péter és Pál apostolfejedelmeket ábrázoló, másikon teljesen üres pecséttel hitelesítették az Apostoli Szék iratait. A pápaság esetében az üresedés mellett a skizmák által teremtett helyzeteket is vizsgálat tárgyává kell tenni, bár az ún. *interregnum*okkal sokkal inkább az előbbi állítható párhuzamba. Mindkét helyzet esetében megállapítható azonban, hogy a kortársak szemében botránynak, *scandalumnak* számítottak.

Stefan Petersen kutatása (*Der Dynastiewechsel von 1125 als Problem für die Reichskirche: Die Sedisvakanz im Bistum Würzburg [1122/26–1128]*) a 12. század elejére fókuszál. A többi tanulmánytól eltérően nem az ún. „nagypolitika” áll a vizsgálódás középpontjában, hanem egy – első látásra – regionális jelentőségű ügy, a würzburgi püspökség 1122 és 1128 közötti székiüresedése. Nem állítható azonban, hogy Petersen írása pusztán lokális keretek között maradna, hiszen az investitúraharc, a Stauf dinasztia felemelkedése, III. Konrád (ellen)királysága vagy éppen Xanteni Norbert magdeburgi érsekké történő kinevezése és ezzel együtt a premonstreiek helyi elterjedése mind kapcsolatba hozható a frankóniai püspökségben lezajlott eseményekkel. A würzburgi helyzet különlegességét az adja, hogy a wormszi konkordátum (1122) előtti utolsó „hagyományos” püspökválasztás ment volna végbe, amely azonban a birodalmi és helyi politika megosztottsága miatt kettős választásba, egy kis skizmába torkollott. Ez pedig így már nem elsősorban az investitúra szférájába tartozott, hanem hatalmpolitikai kérdéssé vált a regionális vetélkedés eredményeképp. A szerző elsősorban 1125, az V. Henrik halála utáni dinasztiaaváltás hatására koncentrálna, amely egyben az egyik püspökjelölt halálának az éve is volt, amit azonban nem követett ellenfelének pápai elismerése, sőt, az ő kiközösítése után egészen 1127 decemberéig kellett várni az új püspök beiktatására. Petersen az ezt megelőző és követő időszak esemé-

nyeit, illetve a háttérben zajló folyamatokat járja körül tanulmányában.

Végül a kötet egyik szerkesztőjének, Stefan Tebrucknak, a Gießeni Egyetem professzorának az írását olvashatjuk (*Interregna im mittelalterlichen Europa. Herrscher- und Dynastiewechsel im Kontext präkärer Herrschaft*), aki a konferencián elhangzott előadások és a kötetben megjelent írások alapján összegzi a levonható következtetéseket a bevezetőben megfogalmazott alapvető kérdésfeltevésekkel kapcsolatban. A tanulmányokból vett példákkal ábrázolja az *interregnum*okhoz kapcsolódó szereplőket. Ezt követően rátér az esetekkel kapcsolatos eljárás módokra, amely rész a dinasztikus politika, öröklés- és választójog, hálózatok, erőszak és tér kulcsszavak mentén ragadható meg. Tebruck ugyancsak felidézi a politikai

struktúraváltással, az események kortárs feldolgozásával és értelmezésével kapcsolatos eredményeket, majd sorra veszi a terminológia változatoságát és ehhez kapcsolódóan az *interregnum* értelmezési lehetőségeit.

A kötet egyik legnagyobb értékét az a szisztematikus megközelítés adja, amelyet már a bevezetőben is felvázoltak a szerkesztők, és amely révén a változatos idő- és térbeli síkokban elhelyezkedő tanulmányok egységes keretek között szolgálnak fontos adalékokkal az *interregnum* jelenségének az értelmezéséhez. Mindemelllett az egyes írások önmagukban is új adalékokkal értékes összefoglalásait adják a szerzők által választott résztémáknak.

BARABÁS GÁBOR